

Έτος Ίδρυσης 1919

ΓΣΕΒΕΕ

Γενική Συνομοσπονδία
Επαγγελματιών Βιοτεχνών
Εμπόρων Ελλάδας

ΑΠ.:45278

Αθήνα, 21 Δεκεμβρίου 2020

Προς

Αν/τη Υπουργό Οικονομικών

κ. Θ. Σκυλακάκη

Θέμα: Προτάσεις και σχόλια της ΓΣΕΒΕΕ επί του **Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας**

Κύριε Υπουργέ,

Σας αποστέλλουμε τις προτάσεις και τα σχόλια της ΓΣΕΒΕΕ επί του **Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας**.

Με εκτίμηση,

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΒΒΑΘΑΣ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

Σχόλια – προτάσεις ΓΣΕΒΕΕ επί του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Αθήνα, 20 Δεκεμβρίου 2020

Εισαγωγή

Μόλις τα τελευταία 2 χρόνια, οι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις είχαν αρχίσει αργά, αλλά σταθερά, να ανακάμπτουν από την δεκαετή οικονομική κρίση, οι συνέπειες της οποίας ήταν εντονότερες γι' αυτές. Το ξέσπασμα της πανδημίας δημιούργησε μια νέα πολυ-επίπεδη κρίση οι επιπτώσεις της οποίας, παρόλο που δεν είναι ακόμα δυνατόν να υπολογιστούν σε όλο τους το εύρος, έχουν ήδη αφήσει το αποτύπωμα τους στην οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα.

Η συζήτηση, ωστόσο, για αλλαγή του αναπτυξιακού υποδείγματος, που το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, φιλοδοξεί να υπηρετήσει, δεν είναι ούτε καινούργια, ούτε ολοκληρωμένη. Η ΓΣΕΒΕΕ συστηματικά έχει τονίσει πως βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί να δημιουργηθεί μόνο με την κρίσιμη συμβολή και ενίσχυση των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, που αποτελούν το 99,6% των επιχειρήσεων στην Ελλάδα, αλλά και τον μεγαλύτερο εργοδότη. Στο πλαίσιο αυτό, πολιτικές που μεριμνούν για την αύξηση του μεγέθους των πολύ μικρών επιχειρήσεων αναγνωρίζοντας, τόσο την κρίσιμη συμβολή τους για την οικονομία και την κοινωνική συνοχή, όσο και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν και τις καθλώνουν σε περιορισμένη οικονομική δραστηριότητα με μικρές προοπτικές ανάπτυξης - όπως πχ ο «αποκλεισμός τους» από το χρηματοπιστωτικό σύστημα και άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία ή ακόμα και οι δυσανάλογες επιβαρύνσεις που υφίστανται είτε σε ό,τι αφορά τις υποχρεώσεις τους προς το Δημόσιο είτε σε σχέση με το διοικητικό κόστος συμμόρφωσης - βρίσκονται στον πυρήνα των προτάσεων της ΓΣΕΒΕΕ.

Με βάση τα παραπάνω καταθέτουμε τα σχόλια – προτάσεις επί των αξόνων πολιτικής του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

Άξονας 1.1 Μετάβαση σε νέο ενεργειακό μοντέλο φιλικό στο περιβάλλον

Οι προωθούμενοι στόχοι (1. Αύξηση μεριδίου ΑΠΕ στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας, 2. Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης και 3. Μείωση εκπομπών αερίου θερμοκηπίου) είναι θεμιτοί και αναγκαίοι στην πορεία μετάβασης σε ένα ενεργειακό μοντέλο κλιματικής ουδετερότητας μέχρι το 2050.

Διέπονται ωστόσο από αντιφάσεις, τόσο σοβαρές που υπονομεύεται η υλοποίησή τους. Για παράδειγμα, τα οφέλη από την απολιγνιτοποίηση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας δεν μεταφράζονται ευθύγραμμα σε μείωση των αερίων που προκαλούντο φαινόμενο του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα, ούτε με την

απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα, επειδή το κενό που αφήνει ο λιγνίτης, μόνο κατά ένα μέρος καλύπτεται από ΑΠΕ. Κατά ένα άλλο μέρος καλύπτεται από φυσικό αέριο. Το φυσικό αέριο ωστόσο μπορεί να μην εκπέμπει διοξείδιο του άνθρακα, αλλά εκπέμπει μεθάνιο που περιλαμβάνεται κι αυτό στα αέρια που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου και γι' αυτό το λόγο η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων αποφάσισε να σταματήσει τις χρηματοδοτήσεις σε σχετικά έργα. Δοθέντος επομένως ότι η απολιγνιτοποίηση δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά μέσο στην κατεύθυνση μείωσης των αερίων του θερμοκηπίου, η ακολουθούμενη ενεργειακή πολιτική δεν ισοδυναμεί με ταχεία υιοθέτηση ΑΠΕ, ενώ δημιουργεί το κίνδυνο να παγιδευτεί η Ελλάδα σε γιγαντιαίες επενδύσεις υποδομών και δικτύων, που σε λίγα μόλις χρόνια να χαρακτηριστούν εμπόδιο στην μετάβαση προς την πράσινη ενέργεια.

Τούτων δοθέντων, ο στόχος της πλήρους απολιγνιτοποίησης μέχρι το 2028 μπορεί να παραταθεί, δεδομένου ότι ο στόχος της Πράσινης Συμφωνίας του Δεκεμβρίου του 2019 για κλιματική ουδετερότητα της ΕΕ ως το 2050 δημιουργεί το σχετικό χρονικό περιθώριο. Η παράταση κρίνεται αναγκαία ώστε να εξασφαλιστεί ο δίκαιος χαρακτήρας της ενεργειακής μετάβασης. Τα μέτρα που έχουν ανακοινωθεί ως τώρα στο πλαίσιο του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης δεν είναι βέβαιο ότι θα καταφέρουν να ανταποκριθούν στο στόχο που θέτουν για τρεις κυρίως λόγους: Πρώτο, διαιωνίζουν την ενεργειακή εξάρτηση των λιγνιτικών περιοχών, σε μια προσπάθεια να μην μείνουν ανεκμετάλλευτα τα υπάρχοντα δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρική ενέργειας, αντικαθιστώντας το λιγνίτη από βιομηχανικής κλίμακας ΑΠΕ. Έτσι όμως συνεχίζουν να δεσμεύονται τεράστιες σε έκταση περιοχές για την παραγωγή ενέργειας, χωρίς να υπάρχουν κι εκείνα τα αντισταθμιστικά οφέλη που υπήρχαν στο παρελθόν, όπως η προσφορά απασχόλησης. Δεύτερο, οι εμβληματικές επενδύσεις που εξαγγέλθηκαν τόσο για τη Δυτική Μακεδονία όσο και για την Μεγαλόπολη δεν συνδέονται, πλην εξαιρέσεων, με την υπάρχουσα ντόπια παραγωγή σε μια κατεύθυνση να τη υποστηρίξουν και να την αναβαθμίσουν. Τρίτο, στο master plan δεν υφίσταται κάποιο φιλόδοξο σχέδιο τεχνολογικού εκσυγχρονισμού της υπάρχουσας πρωτογενούς παραγωγής ή/και επίτευξης συνεργειών, μέσω για παράδειγμα της δημιουργίας clusters, που θα συνέβαλε στην υπέρβαση χρόνιων προβλημάτων υστέρησης του τομέα. Επιπλέον, ο δίκαιος χαρακτήρας της μετάβασης αμφισβητείται από μια αποτίμηση των συνεπειών της απολιγνιτοποίησης που αξιολογεί τις επιπτώσεις με έναν πολύ στενό τρόπο, αφήνοντας εκτός διερεύνησης τις αλυσιδωτές αντιδράσεις που θα προκαλέσει στις συγγενείς αλυσίδες αξίας, πλήττοντας πολλές μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Πάλι στους παραπάνω λόγους που επιβάλλουν τη χρονική μετάθεση της αναγκαίας κατά τ' άλλα απολιγνιτοποίησης προστίθενται και οι κίνδυνοι που δημιουργεί στην ενεργειακή ασφάλεια της χώρας η εξάρτηση από το εισαγόμενο φυσικό αέριο. Στο πλαίσιο της ενεργειακής μετάβασης χρειάζεται να υιοθετηθούν συγκεκριμένα μέτρα προστασίας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Κατά τ' άλλα, η διασύνδεση του δικτύου με τα νησιά, η επένδυση σε υποδομές για αποθήκευση ενέργειας κι άλλα σχετικά μέτρα συμβάλλουν σημαντικά στην μετάβαση σε ένα νέο ενεργειακό μοντέλο φιλικότερο προς το περιβάλλον.

Άξονας 1.2 Ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος της χώρας και χωροταξική μεταρρύθμιση

Η συρρίκνωση του διαθέσιμου εισοδήματος εκ μέρους της κοινωνίας, η απότομη μείωση της χορήγησης στεγαστικών δανείων εκ μέρους των τραπεζών και η άνοδος του κόστους κατασκευής και συντήρησης του κτιριακού αποθέματος έχουν συμβάλλει στην απαρχαίωσή του και την μετατροπή του σε έναν αυτοτελή παράγοντα ενεργειακής σπατάλης και αύξησης των αερίων που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Με βάση στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ το 44% των κατοικιών κατασκευάστηκαν την 20ετία 1961-1980 και το 40% ακόμη παλιότερα. Εκτιμάται ότι ο κτιριακός τομέας είναι υπεύθυνος για το 40% περίπου της συνολικής τελικής κατανάλωσης ενέργειας είτε σε μορφή θερμικής είτε σε μορφή ηλεκτρικής ενέργειας, με την πρώτη να αφορά το 70% της συνολικής του κατανάλωσης.

Τα προγράμματα «Εξοικονομώ – Αυτονομώ» μέχρι σήμερα έχουν συμβάλλει στην ενεργειακή αναβάθμιση των κατοικιών, περιορίζοντας σημαντικά την κατανάλωση και το αντίστοιχο κόστος. Χρειάζεται ωστόσο να σχεδιαστούν αντίστοιχα προγράμματα «Εξοικονομώ – Αυτονομώ» ειδικά σχεδιασμένα για αυτοαπασχολούμενους, μικρομεσαίες και ατομικές επιχειρήσεις.

Η ενεργειακή φτώχεια που βαραίνει τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις ως αποτέλεσμα της ανόδου της τιμής του ηλεκτρικού ρεύματος και της μείωσης των κερδών και εσόδων, αποτελεί ένα ξεχωριστό εμπόδιο στρέβλωσης του ανταγωνισμού και επιδείνωσης της θέσης των μικρών επιχειρήσεων. Ενδεικτικό της κατάστασης είναι ότι σε έρευνα του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ που διεξήχθη πριν το ξέσπασμα της πανδημίας το 15% των μικρομεσαίων επιχειρήσεων δήλωνε ότι έχει καθυστερημένες οφειλές σε λογαριασμούς ενέργειας (ρεύμα, φυσικό αέριο, κ.λπ.). Επίσης, ενώ μεταξύ των επιχειρήσεων με ετήσιο τζίρο άνω των 300.000 ευρώ καθυστερημένες οφειλές έχει το 5%, στις επιχειρήσεις με ετήσιο τζίρο κάτω των 50.000 ευρώ καθυστερημένες οφειλές έχει το 22%. Ακόμη, ενώ σε επιχειρήσεις με προσωπικό άνω των 5 εργαζομένων ληξιπρόθεσμες οφειλές σε λογαριασμούς ενέργειας έχει το 7%, σε επιχειρήσεις με 1 άτομο ληξιπρόθεσμα χρέη έχει ένα υπερδιπλάσιο ποσοστό: 18%.

Στη βάση των παραπάνω απαιτούνται συγκεκριμένα και γενναιόδωρα μέτρα αντιμετώπισης της ενεργειακής φτώχειας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις που θα μπορούσαν να συμπεριλαμβάνουν: Διαμόρφωση εξειδικευμένων προγραμμάτων ενεργειακής αναβάθμισης επαγγελματικής στέγης, με επιπρόσθετους συντελεστές επιχορήγησης (κατ' αναλογία του πριμ που δίνεται στις υπό μετάβαση περιοχές) για περιφέρειες εκτεθειμένες σε ακραίες θερμοκρασίες (πχ. βόρεια Ελλάδα, νησιά Αιγαίου) και κλάδους με υψηλό κόστος ενέργειας (πχ. επισιτισμός, μεταλλουργία). Επιδότηση αντικατάστασης απαρχαιωμένων ενεργοβόρων μηχανημάτων παλιάς τεχνολογίας με σύγχρονα μηχανήματα υψηλότερης ενεργειακής απόδοσης. Φορολογικές εκπτώσεις για δαπάνες εξοικονόμησης ενέργειας και εγκατάστασης ΑΠΕ για χρήση net metering, όπως και για τη συμμετοχή στις ενεργειακές κοινότητες.

Η εφαρμογή των παραπάνω μέτρων θα λειτουργήσει προωθητικά για την αγορά μιας και πρόκειται για δαπάνες που θα έχουν άμεσα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Έμμεσα, εξασφαλίζουν τη δίκαιη

μετάβαση καθώς γίνεται πλέον ορατή η δημιουργία μιας νέας «γενιάς χαμένων», μεταξύ των πλέον ευάλωτων επιχειρήσεων, που δημιουργεί η στροφή στην πράσινη ενέργεια. Μακροπρόθεσμα θα αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας και την ταχύτερη προσαρμογή της Ελλάδας στους ευρωπαϊκούς στόχους για την μετατροπή της Ευρώπης σε κλιματικά ουδέτερη ήπειρο μέχρι το 2050.

Άξονας 2.3: Ψηφιακός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων

Οι αναδυόμενες προκλήσεις της νέας ψηφιακής εποχής αναδεικνύουν την επιτακτική ανάγκη ανάπτυξης αναθεωρημένων και στοχευμένων πολιτικών ψηφιακής ανάπτυξης, ιδιαίτερα για τις μικρές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε τομείς χαμηλής και μέσης τεχνολογικής εξειδίκευσης.

Οι πολιτικές ψηφιακής ανάπτυξης προτείνεται να έχουν διαφοροποιημένη στόχευση ανάμεσα στις δυναμικές επιχειρήσεις τεχνολογικού χαρακτήρα (υψηλής τεχνολογικής εξειδίκευσης) που ακολουθούν το τρέχον ψηφιακό κύμα και σε εκείνες που λόγω περιορισμένου βαθμού ψηφιακής ωριμότητας επικεντρώνονται στην ικανοποίηση βασικών ψηφιακών αναγκών. Οι νέες πολιτικές ψηφιακής ανάπτυξης κρίνεται συνεπώς σκόπιμο να υιοθετήσουν προσαρμοσμένα εργαλεία που θα αντιμετωπίζουν τα βασικά εμπόδια ως προς την ψηφιακή ωρίμανση σε όλο το φάσμα της αλυσίδας ψηφιακής αναβάθμισης.

Είναι προφανές ότι ιδιαίτερη στήριξη χρειάζεται η ευρεία κατηγορία των πολύ μικρών επιχειρήσεων ως προς την αξιοποίηση βασικών ψηφιακών εφαρμογών και την πρόσβαση σε βασικό πληροφοριακό εξοπλισμό και ψηφιακές λύσεις προκειμένου να αντιμετωπισθεί το έντονο ψηφιακό χάσμα μεταξύ των ΜμΕ. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνεται η εκπόνηση μιας συνθετικής **Στρατηγικής Ψηφιακού Μετασχηματισμού για τις μικρές επιχειρήσεις** σε εθνικό επίπεδο, με παρεμβάσεις επικεντρωμένες σε επίπεδο αναγκών επιμέρους τομέων, διευκόλυνσης της ψηφιακής μετάβασης και της υιοθέτησης κομβικών ψηφιακών τεχνολογιών καθώς και βελτίωσης προϋποτιθέμενων συνθηκών (π.χ. υποδομές, δεξιότητες, καθοδήγηση, χρηματοδότηση).

Για την υλοποίηση της Στρατηγικής προτείνεται η δημιουργία ενός **Ταμείου Ψηφιακής Μετάβασης για τις πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις** που θα περιλαμβάνει ενδεικτικά:

- ανάπτυξη δράσεων αναβάθμισης ψηφιακού εξοπλισμού και ειδικά προγράμματα στοχευμένης χρηματοδότησης μέσω ενός βασικού πακέτου ψηφιακής ωρίμανσης σε κρίσιμες και βασικές κατηγορίες ψηφιακού εκσυγχρονισμού (π.χ. κουπόνια τεχνολογίας) σε θέματα εξοπλισμού, λογισμικού, συστημάτων παραγγελιοληψίας και προμηθειών, διαδικτυακής προβολής κ.ά.
- διευκόλυνση της πρόσβασης σε νέες πηγές χρηματοδότησης και διεύρυνση των επιλογών χρηματοδότησης για την προώθηση του ψηφιακού μετασχηματισμού (π.χ. αφορολόγητο αποθεματικό για επενδύσεις σε υιοθέτηση και ενσωμάτωση νέων ψηφιακών τεχνολογιών, φορολογικά κίνητρα, υπερ-αποσβέσεις και εκπτώσεις δαπανών σε επιμέρους τεχνολογικές κατηγορίες, ειδικά προγράμματα στοχευμένων «μικροπιστώσεων ψηφιοποίησης»).
- διαμόρφωση ψηφιακών κέντρων (digital hubs for non-tech SMEs) και υποδομών επιμόρφωσης,

επίδειξης και πιλοτικής χρήσης νέων ψηφιακών τεχνολογιών που θα παρέχουν πρόσβαση σε τεχνολογικές υποδομές και εργαλεία για πολύ μικρές μη-τεχνολογικές επιχειρήσεις.

- ειδικές δράσεις αναβάθμισης ψηφιακών δεξιοτήτων σε επίπεδο πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων μέσω της αξιοποίησης σύγχρονων τεχνικών ψηφιακής επιμόρφωσης σε συνδυασμό με την ανάπτυξη υπηρεσιών ψηφιακής καθοδήγησης επί θεμάτων ψηφιακού μετασχηματισμού μικρών επιχειρήσεων.

Άξονας 3.1: Αύξηση των θέσεων εργασίας και προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας

Η αύξηση των θέσεων εργασίας και η προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας αποτελούν διαχρονικό ζητούμενο ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια όπου η δεκαετής οικονομική κρίση είχε σοβαρές επιπτώσεις στην αγορά εργασίας.

Ως προς τους επιμέρους στόχους σημειώνουμε τα ακόλουθα:

- Για την μεταρρύθμιση στην αγορά εργασίας η κωδικοποίηση και απλοποίηση της εργατικής νομοθεσίας εκτιμάται ότι θα αποτελέσει μια θετική εξέλιξη που υπό προϋποθέσεις μπορεί να βελτιώσει τη συμμόρφωση των επιχειρήσεων. Ωστόσο αποτελεί ακόμα ζητούμενο η διαλειτουργικότητα σημαντικών πληροφοριακών συστημάτων, όπως πχ ΕΡΓΑΝΗ, ΑΑΔΕ, ΟΑΕΔ, η απάλειψη περιττών διαδικασιών και η προσαρμογή του ρυθμιστικού πλαισίου ώστε η ψηφιοποίηση του να μην δημιουργεί επιπρόσθετο διοικητικό κόστος συμμόρφωσης και εσχάτως της αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου για την τηλεργασία.
- Για τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης (εκτός της κατάρτισης) σε πρώτη φάση και για την ανάσχεση των δυσμενέστερων συνεπειών της υγειονομικής κρίσης πρέπει να δοθεί βαρύτητα στην δημιουργία προγραμμάτων επιδότησης του μη μισθολογικού ή/και μισθολογικού κόστους για την διατήρηση των υφιστάμενων θέσεων εργασίας. Προς επίρρωση τονίζουμε πως περισσότεροι από 700.000 εργαζόμενοι έχουν τεθεί σε αναστολή λόγω της υγειονομικής κρίσης. Αυτές οι θέσεις εργασίας βρίσκονται σε επισφάλεια καθώς οι εργοδότες που έχουν κάνει χρήση του μέτρου της αναστολής σύμβασης εργασίας είναι αμφίβολο εάν μετά την άρση του θα διατηρήσουν τις θέσεις αυτές ειδικά εάν οι επιχειρήσεις τους αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας και υπερχρέωσης. Απαιτείται επίσης ανασχεδιασμός των υπηρεσιών σύζευξης προσφοράς και ζήτησης εργασίας του ΟΑΕΔ δεδομένου ότι το υφιστάμενο πλαίσιο δεν ανταποκρίνεται στην διαμορφωμένη πραγματικότητα.
- Για τις παθητικές πολιτικές απασχόλησης (μη ενεργητικές) είναι δύσκολο να προσδιορίσουμε ποιες αλλαγές απαιτούνται δεδομένου ότι μόλις το 10% των εγγεγραμμένων ανέργων λαμβάνουν το σχετικό επίδομα ενώ είναι ακόμη άγνωστη η σύνθεση του ποσοστού ανεργίας (τι ποσοστό αφορά κυκλική ανεργία, διαρθρωτική, εποχική κλπ) ώστε να καταστεί εφικτός ο σχεδιασμός και ανασχεδιασμός τόσο των παθητικών όσο και των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης.
- Για την μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος σημειώνουμε πως τα πλήρως κεφαλαιοποιητικά συστήματα βασίζονται στην αποταμίευση. Η προϋπόθεση αυτή στις σημερινές

συνθήκες δεν μπορεί να ικανοποιηθεί όταν γνωρίζουμε ότι σχεδόν 9 στα 10 νοικοκυριά αδυνατούν να αποταμιεύσουν. Κατά συνέπεια και μέχρι να δημιουργηθούν οι οικονομικές συνθήκες για να μπορέσει να ικανοποιηθεί αυτή η βασική προϋπόθεση ο διάλογος θα πρέπει να επικεντρωθεί αφενός στις δυνατότητες που υπάρχουν για την διατήρηση ενός βιώσιμου πρώτου πυλώνα παροχής ικανοποιητικών κύριων συντάξεων που να διατηρεί έναν ισχυρό δεσμό μεταξύ των γενεών, αφετέρου, λαμβάνοντας υπόψη τις επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης, στην διερεύνηση των προϋποθέσεων εκείνων που θα επιτρέψουν την χρηματοδότηση και τη καθιέρωση ενός κεφαλαιοποιητικού συστήματος για τις επικουρικές συντάξεις λαμβάνοντας υπόψη και το μεταβατικό στάδιο που θα απαιτηθεί για την ολοκλήρωση του.

- Για τον ψηφιακό μετασχηματισμό των υπηρεσιών απασχόλησης όπως ήδη προαναφέρθηκε απαιτείται η διαλειτουργικότητα σημαντικών πληροφοριακών συστημάτων και η προσαρμογή του ρυθμιστικού πλαισίου ώστε η ψηφιοποίηση να μην δημιουργεί επιπρόσθετο διοικητικό κόστος συμμόρφωσης.

Τέλος, από τον άξονα 3.1 απουσιάζει ως στόχος η καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας. Ως εκ τούτου προτείνουμε να προστεθεί στους γενικούς στόχους. Στο πλαίσιο αυτό προτείνουμε τις εξής δράσεις: α) αξιολόγηση υφιστάμενου πλαισίου καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας, β) κίνητρα δήλωσης των εργαζομένων, πχ προγράμματα επιδότησης μη μισθολογικού κόστους γ) συμβουλευτική υποστήριξη επιχειρήσεων δ) ενημερωτικές και εκπαιδευτικές δράσεις κατά το πρότυπο των πιλοτικών δράσεων που υλοποιήθηκαν κατά την εφαρμογή του τριετούς οδικού χάρτη (2016-2019) καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας.

Άξονας 3.2: Ενίσχυση των ψηφιακών δυνατοτήτων της εκπαίδευσης και εκσυγχρονισμός της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης

Το θέμα της αναβάθμισης δεξιοτήτων και του επαναπροσανατολισμού δεξιοτήτων (upskilling and reskilling) αποτελεί μια από τις επτά «ναυαρχίδες»/ «εμβληματικές δράσεις» (flagship) κατευθύνσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹ προς τα κράτη μέλη προκειμένου αυτά να καταρτίσουν τα αντίστοιχα ΕΣΑΑ.

Στο πλαίσιο αυτό και στο Ελληνικό ΕΣΑΑ εντοπίζονται σημεία που αφορούν το θέμα της αναβάθμισης των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού και των πολιτών ευρύτερα είτε ως αυτόνομος άξονας (άξονας 3.2) συνδεδεμένος με τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης είτε ως εγκάρσια δράση που διατρέχει την βελτίωση άλλων πεδίων (π.χ. οι ψηφιακές δεξιότητες διαπερνούν τις επιμέρους εμβληματικές δράσεις οριζόντια και αφορούν την δημόσια διοίκηση, τη δικαιοσύνη, την ψηφιακή επιχειρηματικότητα στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις κ.ο.κ.).

Ειδικότερα, αναφορικά με τον **άξονα 3.2. «Ενίσχυση των ψηφιακών δυνατοτήτων της εκπαίδευσης και εκσυγχρονισμός της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης»:**

¹ Οι «ναυαρχίδες» / «εμβληματικές δράσεις» (flagship) αυτές των κατευθύνσεων είναι οι ακόλουθες: power up, renovate, recharge and refuel, connect, modernize, skale-up, reskill and upskill.

Συνοπτικά, σύμφωνα με το ΕΣΑΑ, ο άξονας αυτός στοχεύει να επιφέρει μεταρρυθμίσεις στο σύνολο των επιπέδων του εκπαιδευτικού συστήματος, που αφορούν στην ενσωμάτωση **νέων δεξιοτήτων** και **νέων μεθοδολογιών**, στην **αξιολόγηση** του συστήματος, στην **αυτονομία** και στην συνάφεια αλλά και **εξωστρέφεια** προς την τοπική και διεθνή κοινότητα και οικονομία.

- **Για το εκπαιδευτικό σύστημα** ο άξονας περιλαμβάνει δράσεις αναφορικά με επενδύσεις για τον ψηφιακό μετασχηματισμό και την **ψηφιοποίηση όλων των επιπέδων εκπαίδευσης**.
- **Μεταρρύθμιση** στα συστήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και μαθητείας.
- **Μεταρρυθμίσεις** που αυξάνουν την **ελκυστικότητα** και την **αποτελεσματικότητα** της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην αγορά εργασίας για τους νέους, καθώς και μια **αναθεώρηση** του συστήματος διπλής μαθητείας.

Για την κατάρτιση / επανακατάρτιση ο άξονας περιλαμβάνει:

- την μεταρρύθμιση της **διακυβέρνησης** των προγραμμάτων παροχής κατάρτισης/επανακατάρτισης, βασισμένη σε **σύστημα ανταμοιβών** που προσφέρει **κίνητρα για υψηλή ποιότητα** και αποδοτικότητα της κατάρτισης, και προωθεί την **υιοθέτηση καλών πρακτικών**, έχοντας ως αποτέλεσμα τη συστηματική βελτίωση σε ό,τι αφορά τις επιδόσεις της προσφερόμενης κατάρτισης και της αγοράς εργασίας.
- Αναφέρεται δε ότι θα ενεργοποιηθούν **τα πλέον σύγχρονα προγράμματα κατάρτισης και επανακατάρτισης** για την αύξηση της απασχόλησης που δίνουν έμφαση στην ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων,
- επισημαίνει τη σημασία της **σύζευξης** μεταξύ των αναγκών των επιχειρήσεων και των παρεχόμενων προγραμμάτων κατάρτισης για δεξιότητες υψηλής ζήτησης στην αγορά εργασίας (ευθυγραμμισμένη στενά με τη μεταρρύθμιση για την διακυβέρνηση) του περιεχομένου και της υλοποίησης των προγραμμάτων εξειδίκευσης, απόκτησης νέων δεξιοτήτων ή της αναβάθμισης των υφιστάμενων δεξιοτήτων που προσφέρονται από τον ΟΑΕΔ.
- Τα οφέλη των μεταρρυθμίσεων θα ενισχυθούν και θα επιταχυνθούν με επενδύσεις σε ψηφιακά συστήματα, εργαστηριακό εξοπλισμό για μονάδες κατάρτισης ΕΕΚ και για τις μονάδες του ΟΑΕΔ, την αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού του Δημόσιου Τομέα και ένα στοχευμένο πρόγραμμα αναβάθμισης των κτιριακών υποδομών

Σχόλιο 1: ο άξονας 3.2. είναι από τους κρισιμότερους για τη συνολική αναπτυξιακή προσπάθεια όπως αποτυπώνεται και από το ποσοστό χρηματοδότησης δηλαδή το 25% του συνόλου των επιχορηγήσεων (δηλ. 4.100 εκ. ευρώ) παρά ταύτα τα όσο προτείνονται είναι **γενικόλογα, στερεοτυπικά** και σε ορισμένα σημεία **ασαφή**. Επίσης, εάν οι γενικές αναφορές και δεσμεύσεις του ΕΣΑΑ κριθούν ως προς συναφείς εμπράγματα πολιτικές και συγκεκριμένα μέτρα που έχουν υιοθετηθεί πρόσφατα, τότε πολλές εξ αυτών κινούνται σε αρνητική κατεύθυνση (βλ. για παράδειγμα τη [Γνωμοδότηση της ΓΣΕΒΕΕ επί του ΣχΝ του Υπουργείου Παιδείας για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση](#), Δεκέμβριος 2020)

Ειδικότερα, με το **γενικόλογα** εννοούμε ότι πρόκειται για διατυπώσεις όπως νέες δεξιότητες, νέες μεθοδολογίες, αξιολόγηση, αυτονομία, ελκυστικότητα, αποτελεσματικότητα, διακυβέρνηση συστήματος κατάρτισης, σύζευξη, υψηλή ποιότητα προγραμμάτων κατάρτισης, αποδοτικότητα, καλές πρακτικές κ.ο.κ. που τις συναντάμε συχνά στο δημόσιο διάλογο τα τελευταία 20 χρόνια σχεδόν χωρίς να προσδιορίζεται το περιεχόμενο τους. Για αυτό άλλωστε σε κάποιο βαθμό μπορούν να θεωρηθούν και **στερεοτυπικά**. Οι αναφορές του κειμένου μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ουσιαστικής αξιολόγησης μόνον όταν πάρουν συγκεκριμένες επιχειρησιακές μορφές. Το τρέχον επίπεδο ανάλυσης του ΕΣΑΑ δεν επιτρέπει τη διατύπωση διεξοδικών παρατηρήσεων και προτάσεων αφού αρκείται σε καλόγηρες -και συχνά κοινότοπες- αναφορές χωρίς εξειδικευμένες δεσμεύσεις. Αντίθετα, την ίδια χρονική περίοδο έχουν εκπονηθεί συγκεκριμένες μελέτες και προτάσεις για τα θέματα της ανάπτυξης δεξιοτήτων από φορείς και οργανισμούς (συμπεριλαμβανομένου των ινστιτούτων των θεσμικών κοινωνικών εταίρων) και έχει παραχθεί κρίσιμη εμπειρία η οποία παραμένει ανεκμετάλλευτη.

Στο κείμενο επίσης υπάρχουν και ασάφειες οι οποίες και θα πρέπει να προσδιοριστούν: σύμφωνα με την ΕΣΑΑ *εμβληματική μεταρρύθμιση θα πραγματοποιηθεί στη διακυβέρνηση των προγραμμάτων παροχής κατάρτισης/επανακατάρτισης, **βασισμένη σε σύστημα ανταμοιβών*** χωρίς όμως σε αυτό το σημείο να προσδιορίζεται το περιεχόμενο αυτής της πρότασης. Το ζήτημα των ανταμοιβών (rewards), τα οποία θεωρούνται «τα προνόμια και τα οφέλη που προκύπτουν από την εκτέλεση μιας εργασίας, ή από την παροχή μιας υπηρεσίας» στο πλαίσιο των πολιτικών και των συστημάτων διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού το σημείο αυτό θα πρέπει να προσδιοριστεί το περιεχόμενο του (για παράδειγμα, πρόκειται για τα επιδόματα κατάρτισης ως κίνητρο για τη συμμετοχή των πολιτών σε προγράμματα κατάρτισης; αφορά άλλα κίνητρα και άυλες ανταμοιβές; και αν ναι ποια;). Από την άλλη μεριά η πρόταση για σύνδεση της αμοιβής των εκπαιδευτικών φορέων με τα αποτελέσματα των εκπαιδευομένων στο πλαίσιο των συστημάτων πιστοποίησης, μπορεί, όπως άλλωστε έχει γίνει και άλλες φορές στο παρελθόν, να αποτελέσει αντικείμενο καταχρηστικών πρακτικών. Εξάλλου, πρέπει να σημειωθεί ότι η αναβάθμιση του ρόλου των εξετάσεων προς πιστοποίηση στα συστήματα και τις μορφές εκπαίδευσης – κατάρτισης εγκυμονεί τον κίνδυνο της μετατροπής των διεργασιών μάθησης σε δράσεις προετοιμασίας για την πιστοποίηση με έμφαση στην ανάπτυξη τεχνικών διαχείρισης των εξεταστικών διαδικασιών. Όσο τα παραπάνω παραμένουν τόσο γενικόλογα και ασαφή δεν μπορεί κάποιος ούτε να διαφωνήσει αλλά ούτε και να συμφωνήσει καθώς το περιεχόμενο των προτάσεων παραμένει ασαφές.

Σχόλιο 2: Ορθά οι «ψηφιακές δεξιότητες» όπως θα ήταν αναμενόμενο έχουν κεντρική θέση τόσο για το εκπαιδευτικό σύστημα, το σύστημα κατάρτισης / επανακατάρτισης, τη σύνδεση με την αγορά εργασίας την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία, στην αντιμετώπιση του «ψηφιακού χάσματος». Προωθείται η συστηματική διδασκαλία των ψηφιακών δεξιοτήτων σε όλη την κλίμακα της εκπαίδευσης. Οι προτάσεις για λήψη δραστικών μέτρων κατάρτισης στις ψηφιακές δεξιότητες είναι θετική και βρίσκει σύμφωνη τη ΓΣΕΒΕΕ. Αξίζει μάλιστα να επισημάνουμε ότι η αναγκαία, αν και αργοπορημένη, αναγνώριση της ανάγκης

συστηματικής ενσωμάτωσης μαθημάτων ψηφιακών γνώσεων και δεξιοτήτων στα προγράμματα σπουδών του εκπαιδευτικού συστήματος, πιθανόν συνδέεται με (αλλά και μερικώς εξηγεί) τα όποια αρνητικά αποτελέσματα των μαθητών, αλλά και των ενηλίκων, στις διάφορες διεθνείς έρευνες (π.χ. PISA και PIAAC). Πρέπει να επισημανθεί, ωστόσο, ότι οι υποδομές διδασκαλίας πληροφορικής και συγκεκριμένα ο αριθμός, η δυναμικότητα και η ηλικία των υπολογιστικών συστημάτων, οι αναγκαίες περιφερειακές συσκευές, το λογισμικό καθώς και οι γραμμές σύνδεσης στο διαδίκτυο, σε όλα τα επίπεδα της τυπικής και της μη τυπικής εκπαίδευσης και της διά βίου μάθησης (με ελάχιστες εξαιρέσεις) υπολείπονται πολύ των σύγχρονων αναγκών και αποτελούν σημαντικό παρεμποδιστικό παράγοντα ποιοτικής εκπαίδευσης. Η απόκτηση ή/και ανανέωση του αναγκαίου εξοπλισμού θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση επίτευξης των στόχων, επομένως η αυξημένη δημόσια επένδυση στις υποδομές και τον εξοπλισμό κρίνεται ως άμεση και επιτακτική ανάγκη. Άλλωστε, η τρέχουσα υγειονομική κρίση με τις αυξημένες ανάγκες τηλεεκπαίδευσης εξέθεσε πλήρως τα τεράστια κενά ψηφιακών υποδομών και εξοπλισμού.

Σχόλιο 3: Κλείνοντας αυτές τις επισημάνσεις θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το ΕΣΑΑ υλοποιήθηκε χωρίς τη διεξαγωγή κοινωνικού διαλόγου μεταξύ των κοινωνικών εταίρων αν και η σύσταση για κοινωνικό διάλογο ήταν δομικό στοιχείο στις κατευθύνσεις της ΕΕ ως αναγκαία προϋπόθεση για την κατάρτιση τους. Αντίθετα, φαίνεται μεγαλύτερη προσπάθεια για ενημέρωση και διάλογο να καταβλήθηκε από οργανώσεις που εκπροσωπούνται στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού κοινωνικού διαλόγου παρά εντός του κράτους μέλους (όπως είναι Ελλάδα).

Άξονας 3.3: Ενίσχυση της προσβασιμότητας, της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας του συστήματος υγείας

Η πανδημία που βιώνει η χώρα 9 μήνες τώρα έχει αναδείξει με τον πιο εμφαντικό τρόπο τη σημασία του κοινωνικού κράτους. Η υγεία, η κοινωνική φροντίδα, τα συλλογικά αγαθά παρέχουν ασφάλεια στους πολίτες, ενισχύουν τις δυνατότητες και τις προοπτικές τους και αποτελούν προϋπόθεση για τη διεύρυνση των δικαιωμάτων τους και την εμπέδωση της δημοκρατίας. Παράλληλα οι δαπάνες σε αυτούς τους τομείς έχουν επιπλέον έντονα αναπτυξιακά οφέλη, συνιστώντας επένδυση με μακροπρόθεσμη, αλλά ασφαλή απόδοση στο μέλλον. Η επένδυση στην υγεία και την πρόληψη αυξάνει την παραγωγικότητα της οικονομίας, βελτιώνοντας την υγεία του πληθυσμού και την ποιότητα ζωής των ανθρώπων ενώ η επένδυση στην κοινωνική πρόνοια μειώνει αποτελεσματικά τις ανισότητες, ενισχύει την κοινωνική συνοχή, μειώνει την σχολική διαρροή και αυξάνει την συμμετοχή στην αγορά εργασίας. Ο μεγεθυντικός φακός της πανδημίας βοήθησε ακόμη και ομάδες που αντιμετώπιζαν με δυσπιστία και καχυποψία την ύπαρξη ενός μη υπολειμματικού κοινωνικού κράτους να αναγνωρίσουν – ξεκινώντας πολλές φορές και από μία προσέγγιση περί φορολογικής ανταποδοτικότητας του ΕΣΥ – τη σημασία και το ρόλο του σε δύσκολες στιγμές, σε στιγμές κρίσης, νομιμοποιώντας πλήρως το αίτημα για ενίσχυση και διεύρυνσή του.

Η πανδημία λοιπόν πρέπει να αποτελέσει την αφορμή για μια μεγάλη επένδυση σε ένα νέο Δημόσιο Σύστημα Υγείας, με προτεραιότητα την καθολική και ισότιμη πρόσβαση των πολιτών, την ποιοτική φροντίδα, την ανάπτυξη νέων αποτελεσματικών υπηρεσιών που ανταποκρίνονται στις αναδυόμενες υγειονομικές ανάγκες και για τις οποίες η παρουσία του ΕΣΥ είναι από υποτυπώδης έως ανύπαρκτη. Την επόμενη μέρα της υγειονομικής κρίσης απαιτείται ένα συγκροτημένο σχέδιο επένδυσης στο Εθνικό Σύστημα Υγείας με νέο ανθρώπινο δυναμικό, με νέες υπηρεσίες, νέες υποδομές και φυσικά με νέους πόρους, μακριά από λογικές εκχώρησης σημαντικών και κρίσιμων τμημάτων λειτουργίας του στον επιχειρηματικό τομέα στον χώρο της υγείας - του οποίου άλλωστε η συμβολή στην κρίση υπήρξε πολύ κατώτερη των απαιτήσεων -. Σε αυτή την κατεύθυνση η χώρα οφείλει να αξιοποιήσει όλες τις διαθέσιμες δυνατότητες που παρέχονται από τακτικά ή έκτακτα χρηματοδοτικά εργαλεία της ΕΕ. Προφανώς οι πόροι του Ταμείου Ανάκαμψης μπορούν να υπηρετήσουν σημαντικές πτυχές αυτής της στρατηγικής, ιδίως στους τομείς του εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκησης και των πολιτικών κοινωνικής συνοχής, της πράσινης μετάβασης και του ψηφιακού μετασχηματισμού.

Προτεραιότητες αυτής της στρατηγικής πρέπει να είναι η ολοκλήρωση και ανάπτυξη νέων υπηρεσιών όπως: η λειτουργία του συστήματος Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας με τη διεύρυνση του επιτυχημένου παραδείγματος των ΤΟΜΥ και της λογικής του οικογενειακού γιατρού, η ενίσχυση των Κέντρων Υγείας στον αστικό ιστό και στην ύπαιθρο με ανάπτυξη υπηρεσιών κατ' οίκον φροντίδας, η έμφαση στις κοινοτικές υπηρεσίες ψυχικής υγείας, η αναβάθμιση της οδοντιατρικής φροντίδας και της σχολικής υγείας, η ανάπτυξη δημόσιων υπηρεσιών αποκατάστασης και η εστιασμένη φροντίδα για ανθρώπους με δυσκολία μετακίνησης λόγω ηλικίας ή/και αναπηρίας. Παράλληλα οι πόροι του Ταμείου Ανάκαμψης μπορούν και πρέπει να αξιοποιηθούν για τη μετάβαση του ΕΣΥ στη νέα ψηφιακή εποχή, στην εποχή της 4^{ης} Βιομηχανικής Επανάστασης, καθώς και για την ουσιαστική ενεργειακή αναβάθμιση των υποδομών υγείας, επένδυση με σημαντικά μεσο-μακροπρόθεσμα οικονομικά οφέλη για το λειτουργικό κόστος του συστήματος υγείας και τη δυνατότητα να «αυτοχρηματοδοτηθεί» ένα μέρος της ανάπτυξης-διεύρυνσής του.

Παράλληλα, στο κομμάτι της κοινωνικής φροντίδας, όπως μας επιβεβαίωσε η πανδημία, η Πολιτεία οφείλει να εγγυάται την καθολική φροντίδα και την αξιοπρεπή διαβίωση των πολιτών σε κάθε φάση της ζωής τους ή/ και απέναντι σε κάθε πιθανό κίνδυνο. Η συγκυρία απέδειξε ότι απαιτείται ισχυρό προνοιακό κράτος για την κοινωνική πλειοψηφία και όχι μόνο για την ακραία φτώχεια, στην βάση συγκρότησης ενός νέου πλέγματος κοινωνικής ασφάλειας γύρω από έναν εξασφαλισμένο κοινωνικό μισθό, με ευελιξία στις ενδογενείς και εξωγενείς κρίσεις, που θα παρέχεται σε όσους το επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης τίθεται σε κίνδυνο. Συγκροτείται από ένα εισόδημα έκτακτης ανάγκης που συνδυάζεται με πρόσβαση σε βασικά αγαθά όπως στέγαση, μετακίνηση, ηλεκτροδότηση, ύδρευση και διαδίκτυο. Την ώρα της ανάγκης, που συνήθως δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε πότε θα έρθει, η Πολιτεία, μέσω του κοινωνικού κράτους οφείλει να είναι παρούσα.

Παρούσα όμως οφείλει να είναι η Πολιτεία στη μετά-Covid εποχή ειδικότερα και σε δύο τομείς δυσανάλογης δαπάνης για τα νοικοκυριά, στην φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων. Η ανάπτυξη νέων υπηρεσιών του κοινωνικού κράτους για την φροντίδα και υποστήριξη παιδιών και ηλικιωμένων μπορεί και πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα. Η αξιοποίηση πόρων από το Ταμείο Ανάκαμψης αποτελεί ένα παράθυρο ευκαιρίας που εκτός από ουσιαστική παρέμβαση για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής συνιστά και υποκατάστατο αναπτυξιακής παρέμβασης, καθώς δημιουργεί θέσεις εργασίας και αυξάνει το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών ακριβώς σε αυτή τη φάση του οικονομικού κύκλου όπου η ενίσχυση της ενεργού ζήτησης είναι κρίσιμη παράμετρος για την οικονομία συνολικά.

Άξονας 3.4: Αύξηση της πρόσβασης σε αποτελεσματικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικές πολιτικές

Στους στόχους που αναφέρονται στο σχέδιο προτείνεται να προστεθούν οι ακόλουθοι:

- Ενίσχυση της εξισορρόπησης προσωπικής και επαγγελματικής ζωής.
- Ανάδειξη του ζητήματος της «άτυπης φροντίδας» και της δημιουργίας ενός τυπικού καθεστώτος για τον άτυπο ρόλο του/της «φροντιστή/τριας».
- Γεφύρωση του έμφυλου μισθολογικού και συνταξιοδοτικού χάσματος.

Οι παραπάνω στόχοι πρόκειται να επιτευχθούν μέσω: **στ) ανάπτυξης των υποδομών φροντίδας εξαρτώμενων ατόμων (παιδιών, ηλικιωμένων, ΑμεΑ) και επέκτασης δικαιωμάτων αδειών και ευέλικτων ρυθμίσεων εργασίας για λόγους φροντίδας**, στοχεύοντας στην ένταξη ή/και επανένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας, αφού η μη αμειβόμενη εργασία παραμένει πρωταρχική ευθύνη των γυναικών και σημαντικές επενδύσεις που έγιναν για τη γεφύρωση του εκπαιδευτικού χάσματος αποτυγχάνουν να οδηγήσουν σε εκροή των αναμενόμενων ποιοτικά αποτελεσμάτων. Επίσης, το ζήτημα της «άτυπης φροντίδας», με τη συντριπτική πλειονότητα αυτών που αναλαμβάνουν τα συγκεκριμένα καθήκοντα να είναι γυναίκες, αναδεικνύεται σε υψηλής σημασίας, ιδιαίτερα στην εποχή της πανδημίας και λαμβάνοντας υπ' όψιν, ειδικότερα σε επίπεδο Ευρώπης, τη συνεχή γήρανση του πληθυσμού και την πίεση που υφίστανται οι δημόσιες δαπάνες σε κάποιες χώρες αλλά και το ότι ήδη το 80% του συνόλου της φροντίδας στην ΕΕ παρέχεται από (μη αμειβόμενους) άτυπους φροντιστές, **ζ) ενίσχυσης της πρόσβασης στις κοινωνικές παροχές για τους αυτοαπασχολούμενους**, αφού η εν λόγω επαγγελματική ομάδα δεν καλύπτεται ρητά από την πρόσφατη Οδηγία 2019/1158 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής για τους γονείς και τους φροντιστές και την κατάργηση της Οδηγίας 2010/18/ΕΕ, λόγω των διαφορετικών εθνικών συστημάτων σε σχέση με τους αυτοαπασχολούμενους, με το βαθμό στον οποίο καλύπτονται οι αυτοαπασχολούμενοι να αφήνεται σε κάθε κράτος μέλος και με τις πολιτικές για την απασχόληση να ήταν και να παραμένουν σχεδόν εξολοκλήρου επικεντρωμένες στις γυναίκες ως υπαλλήλους με εξαρτημένη σχέση εργασίας, με τους αυτοαπασχολούμενους να έχουν λιγότερη κοινωνική προστασία από τους εργαζομένους, **η)**

καταπολέμησης των έμφυλων στερεοτύπων στην επιλογή σπουδών και επαγγελματικής σταδιοδρομίας, με ανάλογα προγράμματα ενημέρωσης/ευαισθητοποίησης, συμβουλευτικής και κατάρτισης, ξεκινώντας ακόμη και από το επίπεδο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, θ) **ρύθμιση των εργασιακών σχέσεων και προστασία των εργαζομένων στο πλαίσιο ευέλικτων και νέων/αναδυόμενων μορφών εργασίας** (π.χ. μερική απασχόληση, τηλεργασία κ.ά.), όπου η μεγάλη πλειονότητα εργαζομένων είναι γυναίκες, σε μία κατεύθυνση διασφάλισης, στον μέγιστο δυνατό βαθμό, πολιτικών «ευελιξίας με ασφάλεια» (“flexicurity”), που έως τώρα δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη επιτυχία στο πλαίσιο απορρυθμισμένων εργασιακών σχέσεων λόγω, τόσο δομικών αδυναμιών όσο και των επιπτώσεων της χρηματοπιστωτικής κρίσης.

4.1 Φορολογικά εργαλεία πιο φιλικά για την ανάπτυξη και βελτίωση της φορολογικής διοίκησης

Το φορολογικό σύστημα αποτελεί τον πυλώνα της δημοσιονομικής διαχείρισης και της οικονομικής πολιτικής. Κατά τη διάρκεια της δεκαετούς οικονομικής κρίσης είχε αναχθεί στο βασικό πεδίο της ασκούμενης περιοριστικής πολιτικής, με σοβαρές συνέπειες για τη σύνθεση των δημοσίων εσόδων, την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, το σχεδιασμό των επενδύσεων και την ιδιωτική κατανάλωση. Στο πλαίσιο αυτό η ΓΣΕΒΕΕ έχει επισημάνει ότι το πρόβλημα ως προς τα φορολογικά έσοδα εκτός από το ύψος των ονομαστικών συντελεστών, είναι η αδυναμία διεύρυνσης της φορολογικής βάσης, η αδυναμία αύξησης της εισπραξιμότητας και επίτευξης ενός αποτελεσματικού συντελεστή στο μέσο όρο της ΕΕ (effective tax rate). Στο πλαίσιο αυτό και σε σχέση με τους βασικούς στόχους του σχεδίου ανάκαμψης σημειώνουμε τα εξής:

- Ο ΕΝΦΙΑ εκτός από την ορθή αποτίμηση των τιμών ζώνης θα πρέπει να συνοδευτεί και με εξορθολογισμό (μείωση) του βασικού φόρου και των επιμέρους συντελεστών.
- Η καταπολέμηση του λαθρεμπορίου προϊόντων που υπόκεινται σε ειδικούς φόρους κατανάλωσης αποτελεί διαχρονικό ζητούμενο. Απαιτούνται επαρκείς υποδομές και προσωπικό στις πύλες εισόδου της χώρας, στόχευση των εκλεκτικών μηχανισμών στα κεντρικά σημεία συγκέντρωσης των αδήλων προϊόντων, συνεργασία μεταξύ τοπικών και περιφερειακών αρχών με τους κατά τόπους φορείς της αγοράς.
- Ως κίνητρα για την φορολογική συμμόρφωση και την διεύρυνση της φορολογικής βάσης προτείνονται :
 - Ο εξορθολογισμός των έμμεσων φόρων
 - Η κατάργηση του τέλους επιτηδεύματος
 - Καθιέρωση ενός ακατάσχετου λογαριασμού ανά επιχείρηση, ο οποίος θα σχετίζεται αποκλειστικά με τη χρήση τερματικού μηχανήματος POS και ηλεκτρονικών συναλλαγών.
 - Κατάργηση του συμπληρωματικού φόρου ΕΝΦΙΑ των επιχειρήσεων και αυτοαπασχολουμένων για τα ιδιοχρησιμοποιούμενα επαγγελματικά ακίνητα.

- Επαναφορά στο προηγούμενο καθεστώς της προκαταβολής φόρου εισοδήματος επόμενου έτους, ο συντελεστής του οποίου ανέρχεται σήμερα στο 100% επηρεάζοντας αρνητικά την ρευστότητα των επιχειρήσεων.
- Επαναφορά του αφορολόγητου αποθεματικού για επενδύσεις (όπου μέρος των κερδών π.χ. 30% δεν φορολογείται υπό την προϋπόθεση ότι επενδύεται στην επιχείρηση) που προσφέρει μια εναλλακτική πηγή χρηματοδότησης για επενδύσεις (ίδια κεφάλαια αντί για δάνειο), η οποία θεωρείται καλύτερη για τις ΜμΕ σε περιόδους κρίσης και ειδικά υπό την παρούσα έλλειψη τραπεζικής χρηματοδότησης.
- Δημιουργία Συμβουλευτικής Υπηρεσίας που θα ασκεί προληπτικό έλεγχο παρέχοντας συμβουλές, όχι ποινές, και ενημέρωση στις επιχειρήσεις για την εξασφάλιση της συμμόρφωσης (παράλληλη υπηρεσία με τις ελεγκτικές αρχές).
- Κωδικοποίηση της φορολογικής νομοθεσίας.
- Η αύξηση του ποσοστού των υποχρεωτικών ηλεκτρονικών συναλλαγών στο 30% οριζόντια σε όλους τους φορολογούμενους, θα πρέπει να συνοδευτεί με την πλήρη απαλοιφή των τραπεζικών χρεώσεων για ηλεκτρονικές συναλλαγές (πχ μέχρι σήμερα δεν έχει απαλειφθεί το κόστος επανέκδοσης χρεωστικής κάρτας) καθώς και με την θεσμοθέτηση ακατάσχετου επιχειρηματικού λογαριασμού. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να εξεταστεί η δυνατότητα περαιτέρω μείωσης των φορολογικών συντελεστών στην περίπτωση επίτευξης του 30%, τουλάχιστον για τα εισοδήματα έως 50.000€. Δηλαδή το μέτρο αυτό να εφαρμοστεί με παροχή κινήτρων προς τους φορολογούμενους αντί αποκλειστικά και μόνο της «ποινής» του 22% συμπληρωματικού φόρου στην διαφορά που προβλέπει. Με τον τρόπο αυτό θα αρθεί και η ανισοκατανομή που διαπιστώνεται στις φοροελαφρύνσεις μεταξύ των υψηλών εισοδημάτων και μεσαίων εισοδημάτων.

Άξονας 4.4: Ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού τομέα και των κεφαλαιαγορών

Η ΓΣΕΒΕΕ εδώ και καιρό έχει καταθέσει συγκεκριμένες προτάσεις σχετικά με τη δημιουργία ενός Παρατηρητηρίου Πρόσβασης των μικρών επιχειρήσεων στη Χρηματοδότηση, για παράδειγμα σε παρόμοιο πλαίσιο όπως το SME Finance Monitor του ΗΒ. Στο πλαίσιο αυτό, τόσο το Γραφείο Πιστώσεων όσο και το Παρατηρητήριο Πιστωτικής Επέκτασης κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση προσφέροντας αφενός πληροφόρηση και αφετέρου καταγραφή των επιπέδων πρόσβασης σε χρηματοδότηση. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αμφοτέρως οι πρωτοβουλίες θα πρέπει να σχεδιαστούν ώστε να ανταποκρίνονται σε ένα πλαίσιο σωστής λειτουργίας τους αναφορικά με τις ανάγκες των μικρών επιχειρήσεων. Για το λόγο αυτό, η ΓΣΕΒΕΕ προτείνει οι παραγωγικοί φορείς να συμμετέχουν στην Ομάδα Εργασίας που θα σχεδιάσει τις πρωτοβουλίες αυτές. Ωστε, για παράδειγμα, παράλληλα με τη δημιουργία του Μητρώου Παρακολούθησης Ιδιωτικού Χρέους, με βασικό σκοπό την αποτροπή μελλοντικής

υπερχρέωσης, μπορούν να αναπτυχθούν και άλλες πρωτοβουλίες, όπως ένα Παρατηρητήριο Πρόσβασης των ΜΜΕ στη Χρηματοδότηση.

Σχετικά με την δημιουργία ενός επαρκούς δικτύου μικροπιστώσεων, αυτό αποτελεί άλλη μια πρόταση που η ΓΣΕΒΕΕ έχει καταθέσει επίσης εδώ και πολύ καιρό, στο πλαίσιο της διεύρυνσης των χρηματοδοτικών δομών της χώρας. Δεν μπορούμε να περιμένουμε ότι μόνο τέσσερα συστημικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα θα μπορούν να καλύψουν ολόκληρο το εύρος των αναγκών χρηματοδότησης της χώρας. Στο πλαίσιο αυτό, οι μικροπιστώσεις αναμένεται ότι θα έρθουν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά με τις τράπεζες, και ότι θα δημιουργήσουν χρηματοδοτικά εργαλεία που να ταιριάζουν στις ανάγκες και ιδιαιτερότητες ιδιαίτερα των πολύ μικρών επιχειρήσεων. Ωστόσο, θα πρέπει να τονιστεί ο ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος των ρυθμιστικών και εποπτικών αρχών, ειδικά στα πρώτα βήματα της πρωτοβουλίας αυτής. Οτιδήποτε νέο στο χρηματοπιστωτικό κλάδο θα πρέπει να κερδίσει την εμπιστοσύνη της αγοράς, και εδώ οι ρυθμιστικές αρχές έχουν να παίξουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο. Επίσης, προτείνουμε τη δημιουργία ενός μηχανισμού συλλογής στοιχείων της πορείας των μικροχρηματοδοτήσεων στη χώρα, ένα «Παρατηρητήριο Μικροχρηματοδοτήσεων», όπου τα ιδρύματα μικροχρηματοδοτήσεων οφείλουν να παρέχουν περιοδικά στοιχεία, ώστε να συντάσσεται μια ετήσια Έκθεση Μικροχρηματοδοτήσεων. Το εν λόγω Παρατηρητήριο μπορεί να λειτουργεί και υπό την Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα, στο πλαίσιο της παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών προς τον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα που εκ του νόμου δύναται να διαθέτει.

Σχετικά με την ανάπτυξη των κεφαλαιαγορών, το παρόν πλαίσιο εισαγωγής κινητών αξιών στην κεφαλαιαγορά δεν φαίνεται να αγγίζει τις μικρές επιχειρήσεις άμεσα. Ωστόσο, είναι πολύ ενδιαφέρουσες οι τελευταίες εξελίξεις στην τεχνολογία blockchain, οι οποίες είναι πιθανό να επιφέρουν μεγάλες αλλαγές στην πρόσβαση ακόμα και των μικρότερων επιχειρήσεων σε κεφαλαιαγορές. Συγκεκριμένα, προτείνεται να διερευνηθούν οι δυνατότητες της δημιουργίας των λεγόμενων Tokenized Assets, όπου στην ουσία ψηφιοποιούνται οι κινητές αξίες των επιχειρήσεων και εντάσσονται σε δευτερογενή αγορά. Με απλά λόγια, οι μικρότερες επιχειρήσεις μπορούν να αποκτήσουν πρόσβαση σε ίδια κεφάλαια, μέσω της ψηφιοποίησης των μετοχών τους και της εισαγωγής τους σε αντίστοιχα ανταλλακτήρια.

Σχετικά τέλος με τον γενικότερο στόχο της αύξησης της οικονομικής ανθεκτικότητας της Ελλάδας στην περίπτωση μελλοντικών σοκ, θα πρέπει να διερευνηθεί η δυνατότητα εισχώρησης σε υψηλότερο βαθμό της έννοιας και της αντίστοιχης χρήσης της ασφάλισης. Το πρόβλημα αυτό είναι πανευρωπαϊκό, καθώς φαίνεται ότι οι άλλοι δύο πυλώνες του χρηματοοικονομικού τομέα, η χρηματοδότηση και οι επενδύσεις δηλαδή, βρίσκονται σε πολύ υψηλότερα επίπεδα αναγνωρισιμότητας της σημασίας τους, σε σχέση με τον κλάδο της ασφάλισης. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι υπάρχουν μεν πανευρωπαϊκές βάσεις δεδομένων που καταγράφουν ανά τακτά χρονικά διαστήματα τα επίπεδα πρόσβασης των μικρών επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση (ECB-SAFE) και σε επένδυση (EIB-IS), αλλά δεν υπάρχει αντίστοιχη βάση δεδομένων για την πρόσβαση των ΜΜΕ στην ασφάλιση. Το θέμα αυτό έχει τεθεί μεν σε ευρωπαϊκό επίπεδο από τον εκπρόσωπο της ΓΣΕΒΕΕ στην Ομάδα Εμπειρογνομόνων IRSG της ΕΙΟΠΑ, αλλά σε εθνικό επίπεδο,

ασφαλιστικά προϊόντα τύπου business continuity θα μπορούσαν να μειώσουν τον κίνδυνο δημιουργίας μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων στον τραπεζικό τομέα.

Όσον αφορά το νέο πλαίσιο φερεγγυότητας ιδιαίτερη βαρύτητα προτείνεται να δοθεί στον μηχανισμό έγκαιρης προειδοποίησης του επιχειρηματικού κινδύνου. Αποτελεί ένα καθαρά αναπτυξιακό εργαλείο που εφόσον αναπτυχθεί και επεκταθεί μπορεί να καταστήσει πολύ λιγότερο αναγκαίο όλο το υπόλοιπο σύστημα διαχείρισης και διευθέτησης του ιδιωτικού χρέους (αναδιάρθρωση, πτώχευση κλπ).

Τέλος, απαιτείται άμεσα ένα ρεαλιστικό πλαίσιο ρύθμισης οφειλών καθώς κατά την διάρκεια της πανδημίας οι υποχρεώσεις των επιχειρήσεων προς το Δημόσιο έχουν μετατεθεί για αργότερα συσσωρεύοντας σημαντικά χωρίς να έχει εξασφαλιστεί η χρηματοδότηση και βιωσιμότητα τους ώστε να είναι σε θέση να τις εξυπηρετήσουν. Ως εκ τούτου εκτός από την υιοθέτηση πιο ρεαλιστικών ρυθμίσεων θα πρέπει να διερευνηθεί και η δυνατότητα διαγραφής οφειλών.

Άξονας 4.6. Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της ανθεκτικότητας κύριων κλάδων οικονομίας της χώρας.

- 1) Η αναβάθμιση της τεχνολογικής ικανότητας της εγχώριας γεωργικής παραγωγής και μεταποίησης συνδέεται άμεσα με την ορθολογική και αειφόρο χρήση πόρων και εισροών (π.χ. υδατικοί πόροι), την αναγκαία βελτίωση της στρεμματικής αποδοτικότητας και παραγωγικότητας (π.χ. αξία παραγωγής ανά εκτάριο και αγροτική εκμετάλλευση), τη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και τη χαμηλή χημική επιβάρυνση και κατ'επέκταση, τη διεύρυνση των θεματικών και γεωγραφικών αγορών-στόχων. Κατά συνέπεια, στον τομέα της αγροδιατροφής, προτείνεται η ανάπτυξη στοχευμένων δράσεων υποστήριξης για την εισαγωγή τεχνολογικών και ψηφιακών συντελεστών σε επίπεδο παραγωγής, μεταποίησης και διάθεσης προϊόντων, στο πλαίσιο προώθησης μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής προώθησης της ψηφιακής γεωργίας και της γεωργίας ακριβείας (π.χ. τεχνολογικές υποδομές βάσης, νέες ψηφιακές τεχνολογίες, νέες πρακτικές και επιχειρηματικά μοντέλα, δεξιότητες), με αναφορά στις διαφοροποιημένες ανάγκες περιοχών, προϊόντων και παραγωγικών αγροδιατροφικών αλυσίδων. Η ανάπτυξη δράσεων τεχνολογικής αναβάθμισης προτείνεται να συνδυασθεί και με την ανάπτυξη μηχανισμών υποστήριξης-τεχνικής βοήθειας των μονάδων παραγωγής ως προς το επίπεδο καθοδήγησης σε γνωσιολογικές, οργανωτικές και άλλου τύπου παραγωγικές βελτιώσεις που απαιτούνται για τη βέλτιστη αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και συστημάτων (π.χ. επαγγελματική επιμόρφωση, κάθετος συντονισμός και καθετοποίηση, συνεργατικά σχήματα, νέες τεχνικές και νέου τύπου καλλιέργειες).
- 2) Στο πεδίο της εγχώριας μεταποίησης, ένα άμεσο βασικό ζητούμενο για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις αφορά στην κάλυψη της τεχνολογικής υστέρησης σε επίπεδο ενσωμάτωσης νέων τεχνολογιών στις παραγωγικές διαδικασίες. Προς αυτή την κατεύθυνση, προέχει η άμεση αναβίωση μιας πολιτικής με επίκεντρο τις ΜμΕ της εγχώριας μεταποίησης καθώς και η άμεση ενίσχυση των επενδύσεων εκσυγχρονισμού και βελτίωσης της ανθεκτικότητας των μεταποιητικών μικρών επιχειρήσεων.

Ειδικότερα, προτείνεται η ανάπτυξη μιας διττής προσέγγισης (two-pronged policy approach) για τον

ψηφιακό μετασχηματισμό των ΜμΕ της εγχώριας μεταποίησης που θα λαμβάνει υπόψη τα διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά των επιμέρους κλάδων, μεγεθών, αναγκών και δυνατοτήτων. Συνεπώς, προτείνεται η εκπόνηση ολοκληρωμένων και εστιασμένων δράσεων σε: i) αναδυόμενες θεματικές περιοχές υψηλής προστιθέμενης αξίας (high value niches) με ανερχόμενη τεχνολογική και παραγωγική δυναμική σε σύγχρονους τομείς αιχμής που συνδέονται περισσότερο με τη Βιομηχανία 4.0. (π.χ. ΤΠΕ, ΑΙ, ΙοΤ, μικροηλεκτρονική, ενσωματωμένα συστήματα και αισθητήρες, βιοτεχνολογία, ιατρική τεχνολογία, 3D printing, AgTech) αλλά και ii) υφιστάμενους παραδοσιακούς κλάδους που ενσωματώνουν νέες τεχνολογικές εφαρμογές στις παραγωγικές διαδικασίες (π.χ. κλωστουφαντουργία-ένδυση, αγροδιατροφή-τρόφιμα, δομικά υλικά). Σημειώνεται ότι ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός παραδοσιακών μεταποιητικών κλάδων είναι εξίσου κρίσιμος για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας και ανθεκτικότητας της εγχώριας μεταποίησης σε επίπεδο μικρών επιχειρήσεων.

Ταυτόχρονα, απαιτείται ο λεπτομερής σχεδιασμός στοχευμένων δράσεων για τον ευρύτερο τεχνολογικό μετασχηματισμό του συνόλου των ΜμΕ της εγχώριας μεταποίησης σε τομείς και λειτουργίες βασικής παραγωγικής αναβάθμισης και προσαρμογής στις νέες εξελίξεις, με σκοπό την κάλυψη άμεσων παραγωγικών αναγκών σε όλα τα επίπεδα της παραγωγικής αλυσίδας (π.χ. αναβάθμιση παραγωγικού εξοπλισμού, σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία και συστήματα διαχείρισης/ελέγχου παραγωγής και διάθεσης προϊόντων, ανάπτυξη συνεργασιών για την εισαγωγή τεχνολογίας).

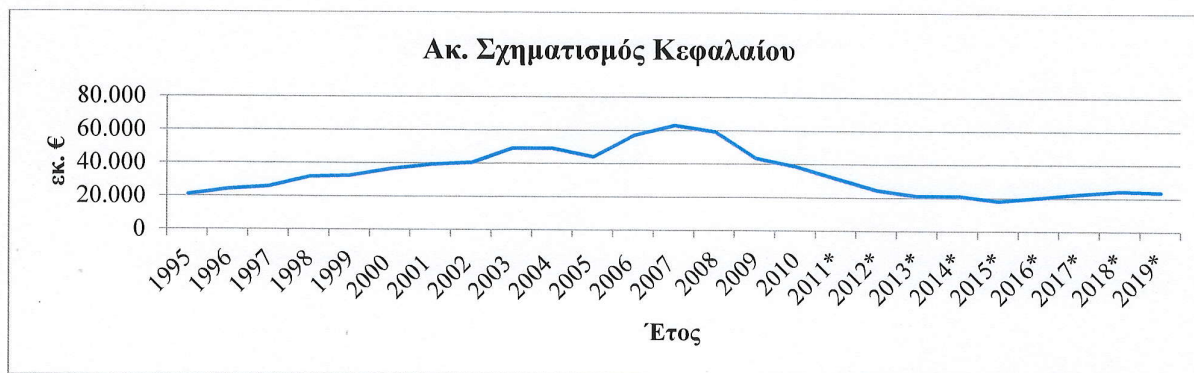
Σε συνδυασμό με την ανάπτυξη δράσεων τεχνολογικού μετασχηματισμού των ΜμΕ της εγχώριας μεταποίησης, ιδιαίτερη έμφαση προτείνεται να δοθεί στη διάσταση διαμόρφωσης συνεργασιών μεταξύ ΜμΕ της εγχώριας μεταποίησης μέσα από την ανάπτυξη οργανωμένων παραγωγικών οικοσυστημάτων (π.χ. συνεργατικά σχήματα, συνεργατικά έργα, κοινές τεχνολογικές υποδομές, πιλοτικές δράσεις) σε συγκεκριμένους τομείς ενδιαφέροντος. Η ανάπτυξη μέτρων υποστήριξης νέων συνεργατικών σχημάτων, συνεργατικών έργων και στρατηγικών παραγωγικών αλυσίδων σε επιλεγμένους θεματικούς και κλαδικούς/διακλαδικούς τομείς προτεραιότητας συνδέεται άμεσα με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και το βαθμό προσαρμοστικότητας της εγχώριας μεταποίησης. Ταυτόχρονα, η ενίσχυση των συνεργατικών οικοσυστημάτων αναμένεται να ενδυναμώσει υφιστάμενες και να δημιουργήσει νέες παραγωγικές διασυνδέσεις καθώς και να συμβάλλει στην παραγωγική μετάβαση τόσο μέσω της οικοδόμησης εγχώριων αλυσίδων αξίας (με αναφορά στην ενίσχυση της παραγωγικής επάρκειας) όσο και μέσω αναβάθμισης της συμμετοχής των ΜμΕ σε ενδιάμεσα και τελικά στάδια διεθνών αλυσίδων αξίας.

Άξονας 4.7: Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και προώθηση ιδιωτικών επενδύσεων και εξαγωγών

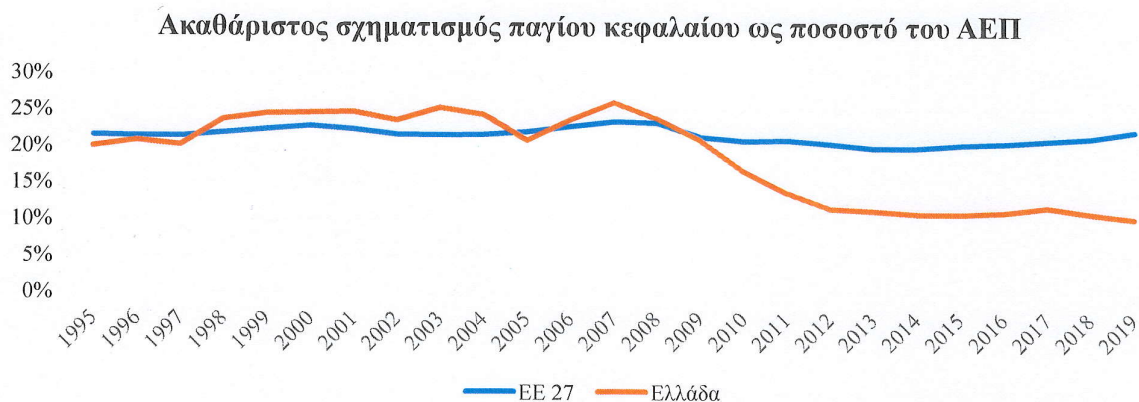
Οι ιδιωτικές επενδύσεις στην Ελλάδα αποτελούσαν παραδοσιακά περίπου το ¼ του ΑΕΠ ποσοστό σχετικά χαμηλό αλλά απολύτως φυσιολογικό για μικρές οικονομίες οι οποίες δε διαθέτουν ή δεν προσελκύουν υψηλές ροές κεφαλαίου. Μάλιστα πριν την κρίση του 2008 ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου στην ελληνική οικονομία βρισκόταν σταθερά πάνω τον μέσο όρο της ΕΕ και της ευρωζώνης αντίστοιχα.

Κατά τη διάρκεια της κρίσης οι επενδύσεις ήταν το μέγεθος το οποίο επλήγη περισσότερο, οι οποίες από 63,1 δις € το 2007 μειώθηκαν στα 18,11 δις € το 2015 αναλογώντας σε ποσοστό μόνο 10% του ΑΕΠ (το οποίο ήδη είχε μειωθεί κατά 26%). Λαμβάνοντας επίσης υπόψη ότι οι αποσβέσεις αθροιστικά κατά τη διάρκεια της κρίσης ξεπέρασαν το σύνολο των επενδύσεων κατά 68 δις € από το 2011 έως το 2017 αντιλαμβανόμαστε ότι στην ελληνική οικονομία έχει συντελεστεί μία καθαρή αποεπένδυση. Δεδομένης της σημασίας των επενδύσεων για την μεγέθυνση της οικονομίας καθώς και της ανελαστικότητας του μεγέθους σε σχέση με τις υπόλοιπες συνιστώσες του ΑΕΠ αντιλαμβανόμαστε ότι η εξέλιξη αυτή θα υπονομεύει τις αναπτυξιακές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας για αρκετά χρόνια.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Επεξεργασία ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Πηγή: Eurostat – Επεξεργασία ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Κατά τη γνώμη μας οι χαμηλές εταιρικές επενδύσεις ιδιαίτερα μετά το ξέσπασμα της κρίσης οφείλεται σε μία σειρά από παράγοντες όπως:

- η μείωση των επενδύσεων από εγχώριες και ξένες επιχειρήσεις ως αποτέλεσμα της συρρίκνωσης της ζήτησης στην ελληνική οικονομία και στο αυξημένο ρίσκο που ενείχε μία επένδυση στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της κρίσης χρέους.
- η μείωση της κατασκευαστικής δραστηριότητα η οποία αποτελούσε ζωτικής σημασίας αναπτυξιακό μοχλό για την ελληνική οικονομία τα τελευταία 50 χρόνια αποτελώντας ένα σημαντικό μέρος των ιδιωτικών επενδύσεων.

- η μείωση της χρηματοδότησης των ιδιωτικών επενδύσεων από τον χρηματοπιστωτικό τομέα της χώρας ειδικά για τις ΜΜΕ.
- η εξάρτηση μέρους των ιδιωτικών επενδύσεων από τις δημόσιες επενδύσεις οι οποίες περιορίστηκαν σημαντικά κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Με βάση τα παραπάνω το Σχέδιο ορθώς εστιάζει στο στόχο της ανάπτυξης των ιδιωτικών επενδύσεων στην ελληνική οικονομία. Θα χρειαστεί φυσικά μία περαιτέρω εξειδίκευση αναφορικά με το είδος των επενδύσεων που επιχειρούμε να αναπτύξουμε τόσο σε επίπεδο κλάδων όσο και σε επίπεδο επενδυτικών αγαθών. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να εστιάσουμε σε επενδύσεις που αυξάνουν τη προστιθέμενη αξία στη χώρα και έχουν έντονες διασυνδέσεις με το παραγωγικό οικοσύστημα της ελληνικής οικονομίας. Ειδικότερα, όσον αφορά στην εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι αυτές δεν εκτοπίζουν την οικονομική δραστηριότητα των εγχωρίων κλάδων αλλά δρουν συμπληρωματικά με αυτούς. Τέλος δε θα πρέπει να παραβλέπεται η ουσιαστική αναπτυξιακή συμβολή των δημοσίων επενδύσεων. Οι δημόσιες επενδύσεις στην ανάπτυξη πάγιου κοινωνικού κεφαλαίου καθώς και σε τομείς όπου η αγορά δημιουργεί στρεβλώσεις είναι καθοριστικής σημασίας καθώς μπορούν να απαλείψουν τα προβλήματα συντονισμού μεταξύ των ιδιωτών επενδυτών και να οδηγήσουν την οικονομία σε επίπεδα υψηλότερης ισορροπίας.

Θα πρέπει δε να έχουμε κατά νου ότι η Ελλάδα ως μία μικρή αγορά με περιορισμένο χρηματοπιστωτικό σύστημα μπορεί πολύ εύκολα να οδηγηθεί στη δημιουργία ολιγοπωλιακών και μονοπωλιακών σχηματισμών οι οποίοι αφενός δε θα ευνοήσουν τη θέση των καταναλωτών και αφετέρου δε θα είναι απαραίτητα ανταγωνιστικοί.

Τέλος δε θα πρέπει να παραβλέπουμε ότι βασικός προσδιοριστικός παράγοντας της ζήτησης για επενδύσεις είναι η εγχώρια και η αλλοδαπή ζήτηση. Η εγχώρια ζήτηση έχει περιοριστεί σημαντικά τόσο λόγω της δεκαετούς οικονομικής κρίσης όσο και των επιπτώσεων της πανδημίας του κορωνοϊού. Η ελληνική οικονομία δεν έχει το απαραίτητο μέγεθος και τη δυναμική να κάνει μία γρήγορη μεταστροφή στην παραγωγή διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών αλλά αυτό θα πρέπει να γίνει σταδιακά. Ως εκ τούτου η πρόβλεψη μέτρων που θα τονώσουν την εγχώρια ζήτηση είναι ιδιαίτερα κρίσιμη.

Ο στόχος αύξησης του μεγέθους των ελληνικών επιχειρήσεων

Στο Σχέδιο ρητά αναφέρεται ο στόχος της αύξησης του μεγέθους των ελληνικών επιχειρήσεων ως παράγοντα που θα οδηγήσει στην ώθηση των επενδύσεων.

Αντιλαμβανόμαστε ότι το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων στην Ελλάδα ενδεχομένως να οδηγεί σε απουσία οικονομικών κλίμακας, χαμηλή ανταγωνιστικότητα, αδυναμία πρόσβασης σε αγορές και συνακόλουθα χαμηλές επενδύσεις.

Κατά τη γνώμη μας, το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων πέρα από το σαφή μειονεκτήματα που περιεγράφηκαν παραπάνω έχει και μία σειρά από πλεονεκτήματα όπως:

- η ευελιξία ως προς την έναρξη της δραστηριότητας όταν προκύπτουν επιχειρηματικές ευκαιρίες

- η ανάπτυξη πληθώρας καινοτομιών με χαμηλό κόστος
- η δυνατότητα διαφοροποίησης σε επίπεδο προϊόντος και παραγωγικής διαδικασίας,
- η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας

Εκτός των παραπάνω η μετάβαση μας από μία οικονομία που προσδιορίζεται από το υλικό κεφάλαιο σε μία οικονομία της γνώσης τοποθετεί ξανά στο προσκήνιο τη μικρή και τη μεσαία επιχείρηση ως ένα δυναμικό κομμάτι της οικονομίας.

Τέλος οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν το θεμέλιο λίθο της οικονομικής δημοκρατίας και της κοινωνικής συνοχής δεδομένου ότι είναι αυτές κατά βάση που συντηρούν τη μεσαία τάξη στις ανεπτυγμένες οικονομίες.

Ως εκ τούτου γνώμονας μας θα πρέπει να είναι η εξάλειψη των μειονεκτημάτων που συνεπάγεται το μικρό μέγεθος σε συνδυασμό με τη διατήρηση των πλεονεκτημάτων του. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ανάπτυξης και της ενίσχυσης των συνεργατικών σχηματισμών. Ειδικά η ανάπτυξη αλυσίδων αξίας με ισχυρές διασυνδέσεις προς τα εμπρός και τα προς τα πίσω δημιουργούν πολλαπλασιαστικά οφέλη για το σύνολο της οικονομίας. Επίσης θα καταφέρουν να αναπτύξουν την εξωστρέφεια των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών. Οι ανωτέρω σχηματισμοί σαφώς και θα έχουν μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα εάν συνδεθούν με φορείς διευκολυντές που θα αναλάβουν τον συντονισμό και τη διαχείριση, κέντρα καινοτομίας αλλά και μεγαλύτερες επιχειρήσεις. Στο Σχέδιο αναφέρεται η επικείμενη δημιουργία μίας νέας νομικής μορφής για τις αστικές επιχειρηματικές συμπράξεις. Θα πρέπει να δούμε κατά πόσο η νέα αυτή νομική μορφή θα ενθαρρύνει τη συνεργασία των επιχειρήσεων ή θα ευνοεί περισσότερο τη συγχώνευσή τους. **Ανταγωνιστικότητα**

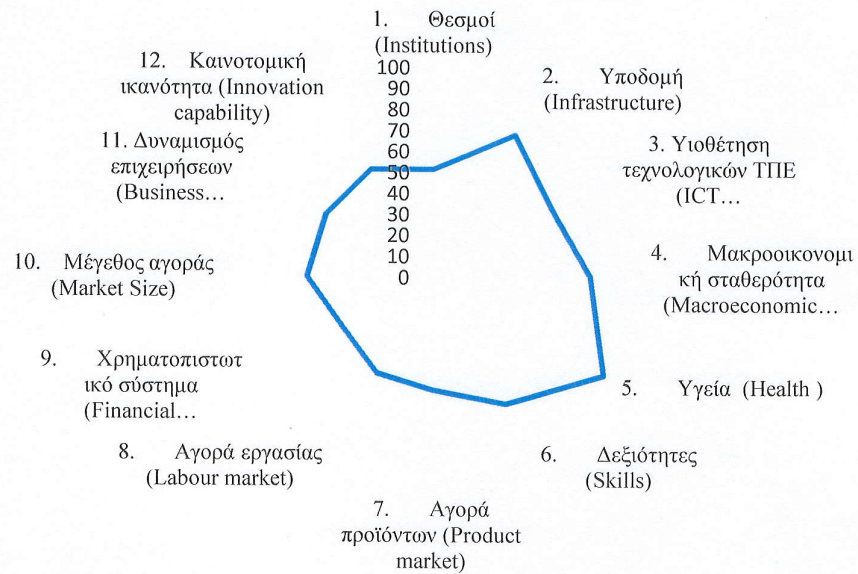
Το Σχέδιο πολύ σωστά εστιάζει στη βελτίωση τόσο του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και του ρυθμιστικού πλαισίου που αποτελούν αναγκαία συνθήκη για την ανάπτυξη των επενδύσεων όσο και για την ενίσχυση την παροχή οικονομικών κινήτρων για ιδιωτικές επενδύσεις.

Σε όρους ανταγωνιστικότητας η Ελλάδα σήμερα με βάση τον δείκτη ανταγωνιστικότητας CGI του World Economic Forum βρίσκεται στην 59η θέση παγκοσμίως και στην τελευταία θέση ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ. Παρατηρούμε ότι η Ελλάδα παρουσιάζει τις καλύτερες επιδόσεις της στο ανθρώπινο κεφάλαιο (υγεία και δεξιότητες) ενώ η χειρότερη επίδοση εντοπίζεται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η έλλειψη παροχής ρευστότητας από το χρηματοπιστωτικό σύστημα προς τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις έχει αναδειχθεί ως κύριο πρόβλημα σε πλήθος μελετών που εκπονήθηκαν την τελευταία δεκαετία. Το Σχέδιο εστιάζει περισσότερο στην παροχή επενδυτικών κινήτρων για επενδύσεις καθώς και στην ανάπτυξη των κεφαλαιαγορών προκειμένου να αναπτυχθεί η χρηματοδότηση μέσω μετοχικού κεφαλαίου. Αυτό σαφώς δεν επιλύει το πρόβλημα ρευστότητας των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων.

Δείκτης ανταγωνιστικότητας (CGI) για την Ελλάδα (2019)

Συνολική βαθμολογία	59	63
1.Θεσμοί	85	51
2.Υποδομή	37	78
3.Υιοθέτηση τεχνολογιών ΤΠΕ	52	65
4.Μακροοικονομική σταθερότητα	64	75
5.Υγεία	23	94
6.Δεξιότητες	41	70
7. Αγορά προϊόντων	81	54
8.Αγορά εργασίας	111	53
9.Χρηματοπιστωτικό σύστημα	115	49
10. Μέγεθος αγοράς	57	60
11.Δυναμισμός επιχειρήσεων	76	59
12.Καινοτομική ικανότητα	76	59

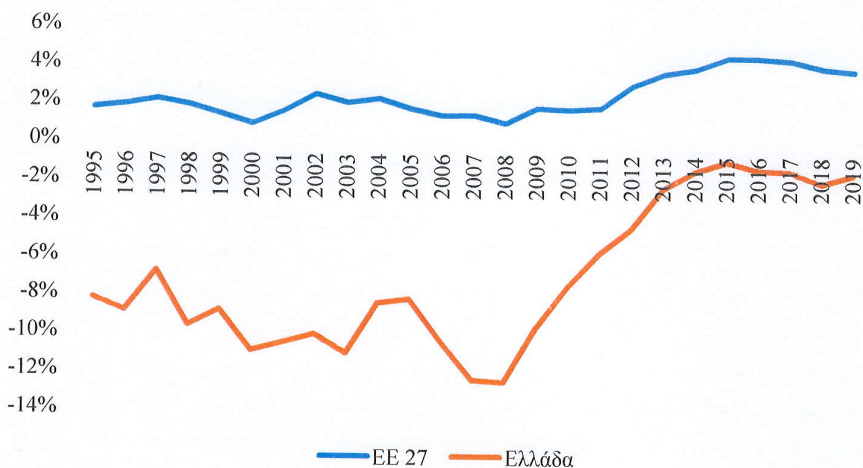
Πηγή: World Economic Forum – Επεξεργασία ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Εξωστρέφεια

Η χαμηλή διεθνοποίηση της ελληνικής οικονομίας αποτυπώνεται κατά κύριο λόγο στο αρνητικό μέγεθος των καθαρών εξαγωγών ως προς το ΑΕΠ τη στιγμή μάλιστα που για τον μέσο όρο των χωρών της ΕΕ είναι σταθερά θετικό. Η όποια διαφαινόμενη βελτίωση του εμπορικού μας ισοζυγίου μετά της έλευση της οικονομικής κρίσης δυστυχώς δεν οφείλεται σε κάποια βελτίωση της εξωστρέφειας αλλά σε μία πολύ δραστική μείωση των εισαγωγών οι οποίες μειώθηκαν κατά 30% ενώ οι εξαγωγές αυξήθηκαν μόνο κατά 5%.

Καθαρές εξαγωγές ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή: Eurostat – Επεξεργασία ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Το πρόβλημα της χαμηλής εξωστρέφειας εντοπίζεται σε μία σειρά από παράγοντες όπως η αδυναμία των ελληνικών επιχειρήσεων λόγω του μικρού τους μεγέθους να εισέλθουν στις αγορές του εξωτερικού, προβλήματα τυποποίησης και διασφάλισης προτύπων ποιότητας που παρουσιάζουν πολλά ελληνικά προϊόντα καθώς και τα υψηλά μεταφορικά κόστη που συνεπάγεται η μεγάλη απόσταση της χώρας από τις πιο ανεπτυγμένες αγορές της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης.

Πέρα από την στόχευση στη λύση των παραπάνω διαχρονικών προβλημάτων (μέρος της οποίας μπορεί να αποτελέσει η ανάπτυξη των συνεργασιών μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων) θα πρέπει να αποσυνδέσουμε σε κάποιο βαθμό την εξωστρέφεια ως κατάσταση μίας οικονομίας με το μέγεθος των εξαγωγών.

Σίγουρα ένα υψηλό επίπεδο εξαγωγών συνήθως αντιστοιχεί σε μία μεγάλη καθαρή συνεισφορά στο ΑΕΠ, αλλά ενδεχομένως να χρειάζεται μία πιο ολιστική προσέγγιση στην έννοια της εξωστρέφειας περιλαμβάνοντας σε αυτή και την έννοια της προστιθέμενης αξίας της κάθε παραγωγικής δραστηριότητας στην ελληνική οικονομία. Η εξωστρέφεια ως επιδίωξη αποκομμένη από το τη διάρθρωση της οικονομίας δε μπορεί να είναι ο αυτοσκοπός. Αυτοσκοπός θα πρέπει να είναι η αύξηση της προστιθέμενης αξίας στη χώρα σε κλάδους που ήδη έχουμε ή μπορούμε να πετύχουμε ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα (όπως πχ ο τουρισμός, η αγροδιατροφή και το αλουμίνιο). Ως εκ τούτου θα πρέπει να επιδιώξουμε την αύξηση του εγχωρίου προϊόντος δίνοντας έμφαση στην προστιθέμενη αξία μέσω της επίτευξης οικονομιών κλίμακας και την παραγωγή διαφοροποιημένων και ποιοτικών προϊόντων και υπηρεσιών.

Εάν το επιτύχουμε αυτό θα καταφέρουμε σε πρώτη φάση να υποκαταστήσουμε κάποιες εισαγωγές και καθώς συγκεκριμένες παραγωγικές δραστηριότητες θα αποκτούν ένα κρίσιμο μέγεθος η ανάγκη για εξωστρέφεια θα έρθει ως φυσικό επακόλουθο της περαιτέρω προσπάθειας βελτίωσης της αποτελεσματικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων.